

ПРОБЛЕМА ЗАСТОСУВАННЯ ІДЕЙ АНДРАГОГІКИ В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ ОСВІТІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація: У XIX ст. університети України проводили активну просвітницьку діяльність, сприяли поширенню наукових знань серед дорослого населення, стали основою популяризації ідеї освіти впродовж усього життя. Цьому сприяла робота наукових товариств при університетах, діяльність «видавничих вікон», створення спеціальних розподілів навчальних занять.

Ключові слова: університетська освіта, освіта дорослих, андрагогіка, самоосвіта.

PROBLEM OF IDEAS ANDRAGOGICS IN UNIVERSITY EDUCATION: A HISTORICAL PERSPECTIVE

Annotation: In the nineteenth century. universities of Ukraine conducted an active educational activities, contributed to the spread of scientific knowledge among the adult population, became the basis for promoting the idea of lifelong education. This contributed to the work of scientific societies at universities, activities "window of publishing", the creation of special classes of distributions.

Keywords: university education, adult education, andragogics, self-education.

Вступ. У час якісних змін у сфері науки, техніки та технологій, збільшення можливостей для самореалізації особистості значного розвитку набуває сфера освіти дорослих, відбувається розширення її функцій, ускладнення структури. В останні роки освіта дорослих почала відігравати провідну роль в освітній сфері, з кожним роком охоплюючи все більшу кількість слухачів, застосовуючи інноваційні процеси, поглиблюючи та удосконалюючи зміст навчального матеріалу. Тому актуальними постають питання аналізу, систематизації та творчого переосмислення ідей навчання дорослих в університетській освіті минулих років.

Проблемами андрагогіки займалися ряд учених з усього світу, зокрема Даринській А., Пінт А-Д., Бокарев Н., Брукфілд С., Дюрке М., Кідд Дж.,

Лордж І., Міллер Г., Маккінлі Дж., Морган Б., Пегтелер Ф., Семенські М., Турос Л. та інші.

Але, варто зауважити, що в історико-педагогічній літературі не висвітленими залишаються питання освіти дорослих в університетах України XIX ст. Тому **метою** статті є аналіз та узагальнення особливостей університетської освіти дорослих в Україні у XIX ст.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що у XIX ст. на території України функціонували п'ять університетів Львівський (1661 р.), Харківський (1804 р.), Київський (1834 р.), Новоросійський (1865 р.), Чернівецький (1875 р.). У даній статті ми пропонуємо розглянути особливості освіти дорослих в університетах, які перебували на території України, що підпорядковувалась Російській імперії, а саме у Харківському, Київському та Новоросійському.

Зазначені вище університети працювали у складі чотирьох факультетів: фізико-математичний, історико-філологічний, юридичний та медичний. Установлено, що кожен факультет проводив спеціальну педагогічну діяльність, спрямовану на освіту дорослого населення. Так, у Харківському університеті було організовано наукові товариства на усіх факультетах, засідання яких відвідували не лише члени товариств та студенти університету, а й «сторонні особи» [3]. Здебільшого це були чиновники різного рівня, вчителі та адміністрація середніх навчальних закладів, колишні студенти університету. Таким чином вони отримували можливість слухати наукові доповіді професорів університету, дізнаватися про останні досягнення тогочасної науки, техніки, медицини, про перспективні напрямки наукових досліджень. Цікавим є той факт, що сторонні слухачі мали право приймати участь у наукових дискусіях та виступати із власними доповідями.

Таким чином, діяльність наукових товариств університетів передбачала просвітницьку роботу серед дорослого населення, популяризувала науково-дослідну роботу, залучала дорослих до самоосвіти, надавала можливість для реалізації особистих амбіцій і досягнень, сприяли розкриттю і подальшому

розвитку талантів і нахилів інтелігенції, державних службовців, педагогів, медиків.

Цікавим досвідом освіти дорослих є практика функціонування так званих «видавничих вікон» при університетах. У кінці XIX ст. ради університетів зобов'язали викладачів видавати друком посібники або тексти власних лекцій. Такі друковані праці могли придбати всі бажаючі у «видавничих вікнах» при університетах [2].

Установлено, що у подібних виданнях викладачі публікували конспекти власних лекцій, спираючись на праці видатних учених того часу. Таким чином, доросле населення міст отримувало вільний доступ до навчального матеріалу університетів, освічені люди могли поглибити власні знання з певних дисциплін, ознайомитися із останніми публікаціями вітчизняних та іноземних учених.

Позитивним аспектом функціонування «видавничих вікон» можна назвати і те, що у друкованих виданнях викладачів університету було опубліковано вже систематизований навчальний матеріал, проаналізовано різні точки зору на означені проблеми, узагальнено теорію та практику, зроблено висновки. Таким чином, дорослі люди, які не мали змоги навчатися в університеті, отримували чудову можливість для самоосвіти.

Але, поряд із низкою позитивних аспектів, варто назвати і недоліки, зокрема, вартість таких навчальних видань була досить високою, що значно обмежувало їхню доступність для простого населення. Також, варто зауважити і те, що деякі викладачі університетів XIX ст. не досить сумлінно ставились до обов'язку видавати друком власні лекції та праці. Роботи таких викладачів зводились до дублювання власних лекцій із року в рік, а також до копіювання робіт своїх колег.

У ході науково-педагогічного пошуку встановлено, що у XIX ст. при Харківському університеті була організована спроба навчання за індивідуальним графіком. Так, ті хто не мав змоги систематично відвідувати лекційні та практичні заняття, отримували можливість навчання за спеціальним

графіком. На факультетах університету було створено спеціальний розподіл занять для студентів, які «вимушені були обмежити свої заняття фактичними предметами, але мають бажання задовольняти вимогам заліків та іспитів» [4]. Таким чином, дорослі люди, які вже працювали мали змогу отримувати вищу освіту без відриву від виробництва, працюючи за так званим «спеціальним розподілом» навчальних занять [4]. Але, нажаль, така практика не набула свого поширення, та за кілька років була припинена.

Варто зазначити, що діяльність університетів щодо освіти дорослих була спрямована не лише на роботу із державними службовцями, інтелігенцією, чиновниками різного рівня, а й на роботу із власним педагогічним персоналом. Так, турбуючись про удосконалення майстерності молодих викладачів вищої школи, при університетах було створено так звані «Групи молодших викладачів вищих навчальних закладів», до складу яких зараховували молодих педагогів, ад'юнктів та помічників професорів [1].

Установлено, що на засіданнях груп молодших викладачів обговорювались питання щодо організації навчальних занять, формування академічних груп, студентських організацій та правильної методичної і виховної роботи з ними. Завдяки засіданням таких груп молоді викладачі університетів здобували необхідні теоретичні знання з методики викладання різних навчальних дисциплін, обмінювались досвідом проведення лекцій зі своїми колегами, розширювали кругозір та вливались до педагогічного колективу університету.

Висновки. У XIX ст. новостворені університети проводили активну діяльність щодо поширення ідеї освіти дорослих та освіти впродовж життя. Історико-педагогічна література та архівні матеріали щодо функціонування факультетів містять низку цікавих ідей стосовно організації навчання дорослих. Деякі з них не витримали випробування часом, деякі довели свою ефективність, а деякі залишились несправедливо забутими та потребують свого переосмислення і подальшого творчого застосування. У подальших дослідженнях ми зробимо спробу систематизації досвіду минулих років, а

також розробки рекомендацій щодо практичного застосування ідей андрагогіки у роботі сучасної вищої школи.

Список використаних джерел:

1. Державний архів Харківської області
Фонд 667 Харьковский университет
Оп. 286 Спр. 144 а Устав и протоколы заседаний Харьковской группы младших преподавателей высших учебных заведений, 1906, 7 арк.
2. Рождественский С.В. История образовательной деятельности Минва нар. Просвещ.: 1802–1902 / С.В. Рождественский. – СПб. : Изд-во МНП, 1902. – 786 с
3. Тихомадрицкий М. Опыт истории физико-математического факультета Харьковского университета за первые 100 лет его существования / М. Тихомадрицкий. – Х. : Тип. фирмы “Дарре”, 1908. – 357 с.
4. Учебный план для отделения математических наук физико-математического факультета Харьковского университета 1887 г. – Х. : Типография университета, 1887. – 15 с.